

Modern Devleti ve Modern Dünyayı Şekillendiren Milliyetçilik Fikri, İki Farklı Milliyetçilik Yaklaşımı ve Bir Sosyal Patoloji: Faşizm/Nazizm

The Idea of Nationalism Shaping The Modern State and The Modern World, Two Different Approaches to Nationalism and A Social Pathology: Fascism/Nazism

Fatih Serkan Azizata

¹Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, fatihserkanazizata@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8577-562X

MAKALE BİLGİSİ

Anahtar Kelimeler

Milliyetçilik
Siyasal Milliyetçilik
Kültürel Milliyetçilik
Faşizm
Nazizm

Makale Geçmişi:

Geliş Tarihi: 23 Ocak 2023
Kabul Tarihi: 10 Ağustos 2023

ARTICLE INFO

Keywords

Nationalism
Political Nationalism
Cultural Nationalism
Fascism
Nazism

Article History:

Received: 23 January 2023
Accepted: 10 August 2023

ÖZET

Milliyetçilik fikrinin gelişmesiyle dünya daha önce görmediği kadar büyük değişikliklere sahne olmuştur. XIX. yüzyıla kadar dini unsurlardan ayrılan insanlık, bundan sonra konuştuğu dil ve yaşadığı kültür üzerinden bir ayrıma uğramıştır. Ulus-devlet adı verilen siyasal yapının ortaya çıkmasına da temel olan milliyet ve milliyetçilik argümanları, nihayetinde toplumlara sirayet edecek bir sosyal patolojiye (toplumsal hastalığa) dönüşmüştür. Ne var ki bu Faşizm ya da Nazizm adı verilen sosyal patoloji durumları çoğu zaman gerçek milliyetçi argümanlar ile, bazen kasıtlı olarak, bazen kendiliğinden karıştırılmıştır. Bu çalışmanın amacı ise ifade edilen karışıklığı önlemek adına, milliyetçilik ideolojisi ile Faşizm ve Nazizm arasında kesin bir fark olduğunu ortaya koymaktır. Bu amaca ulaşmak için takip edilen yöntemlere göre; öncelikle milliyetler prensibi ve self-determinasyon gerekçeleriyle dünyanın milletlere ayrılarak nasıl atomize edildiği gösterilmiş ve bu atomizasyon sebep gösterilerek saf halde olan milliyetçilik fikrinin gerekliliği vurgulanmak istenmiştir. Bundan sonra ise ideolojik olarak milliyetçilik yaklaşımının felsefi kökenine ve iki ana kola ayrılmasına değinmek suretiyle, bu felsefi tabanın etno-sentrik (biz-merkezci) düşünce ile birleştiğinde neden saf milliyetçilik argümanları ile karıştırılabileceği gösterilmeye çalışılmıştır. Tartışma neticesinde iki kavramın amaç bakımından kesin olarak birbirinden ayrıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma hazırlanırken ikincil kaynaklar başta olmak üzere, yayımlanmış ve yayımlanmamış akademik çalışmalar ile bazı telif eserlerden yararlanılmıştır.

ABSTRACT

With the development of the idea of nationalism, the world witnessed great changes like never before. XIX. Humanity, which was divided over religious elements until the 19th century, has since been differentiated by the language it speaks and the culture it lives in. The arguments of nationality and nationalism, which were also the basis for the emergence of the political structure called the nation-state, eventually turned into a social pathology (social disease) that would spread to societies. However, these cases of social pathology called fascism or Nazism are often confused with genuine nationalist arguments, sometimes on purpose, sometimes spontaneously. The aim of this study is to reveal that there is a definite difference between the ideology of nationalism and fascism and Nazism in order to avoid this confusion. According to the method followed to achieve this aim; First of all, it has been shown how the world is atomized by dividing into nations on the grounds of the principle of nationalities and self-determination, and it is aimed to emphasize the necessity of the idea of nationalism in its pure form by showing this atomization as a reason. After that, it has been tried to show why this philosophical basis can be confused with pure nationalism arguments when combined with ethno-centric (we-centrist) thought, by referring to the philosophical origin of the nationalism approach ideologically and its separation into two main branches. As a result of the discussion, it was concluded that the two concepts were clearly separated from each other in terms of purpose. While preparing the study, published and unpublished academic studies and some copyrighted works were used, including secondary sources.

1 648'de gerçekleşen Westphalia Barışı, modern devletin başlangıcı olarak kabul edilir. Bu anlaşmadan sonra devletlerin egemenlik esası kabul edilmiş, topraksal sınır kavramı ortaya çıkmış ve siyasi bütünlüğünü ve teşkilatlanmasını sağlamış

devletlerin bundan sonra eşit özneler olarak görülmesi esası kabul edilmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki, Westphalia Barışı siyasi sonuçlarına rağmen esasen dinsel anlaşmazlıkların sonucu olarak başlamış bir savaşın nihayetidir (Sönmez, 2019: 20). Barış sonunda kısmen getirilen inanç serbestiyeti kişilerin istediği dine inanmasını ve -1555 Augsburg Barışı ile başlayan- tercih ettiği dinin yaşandığı prensliğe göç etme hareketini geliştirmiştir. Bu ise benzer inançlara, benzer yaşam tarzına ve benzer bir dile sahip insanların birbirine yaklaşmasını sağlamıştır. İşte ileride ayrı milletler ve nihayetinde ulus-devlet olarak anılacak izolasyon bu şekilde belirginleşmeye başlamıştır. Westphalia Barışı'na atıfla, XXI. yüzyıl uluslararası hukukunda tüm devletlerin eşit özneler olarak kabul edilmesi durumuna “Westphalia Modeli” ya da “Westphalian Devletler Sistemi” denilmiştir.

“Bundan sonra Avrupa, kendi yasalarına göre hareket eden, kendi siyasal ve ekonomik çıkarlarını izleyen, serbestlik içinde ittifaklar kuran ve bozan, savaş ile barış arasında, güç dengesi kurallarına göre durum değiştiren, elçi gönderip kabul eden bağımsız ve özgür devletlerden oluşacaktır” (Sander, 1999: 90) Bu metin 1648’de imzalanan “Westphalia Antlaşması” giriş metnidir.

C. Tilly, bin yıllık Avrupa tarihini incelediği “Avrupa’da Devrimler” (1993) isimli eserinde, ulus-devleti, bin yılda, gittikçe artan bir oranda oluşmuş karışık bir Avrupa devletler sisteminin, 1648 Westphalia Antlaşması ile netleşmesi olarak ifade etmiştir. Ona göre önceki “imparatorluk” ya da “şehir-devlet” gibi devlet biçimleri artık geçerliliğini kaybetmiş ve modern zamanın yeni devlet modeli “ulus-devlet” olarak kabul edilmiştir. Tilly, oldukça yerinde bir tanımlamayla, XVIII. yüzyıldan itibaren hakim model olmaya başlayan ulus-devlet modelinin, her biri egemen ve güçlü iktidarlara sahip, yargı ve yasama, maliye, para, askerlik ve kültür gibi alanlarda merkezi ve etkili uygulamalarla eski siyasi yapılarını tamamen yok ettiğini ifade etmiş ve bu gelişmelerin bir neticesi olarak da, XVI. yüzyılda var olan yaklaşık 500 devletçiğin, XX. yüzyılın ilk çeyreğinde 25 ulus-devlete dönüştüğünü belirtmiştir (Taşkın, 2017: 151-152).

1. MODERN DEVLETİ VE MODERN DÜNYAYI ŞEKİLLENDİREN MİLLİYETÇİLİK UNSURLARI

Westphalia Barışı ile başlayan modern devlet algısı, “milli” teriminin kavramsallaşması ile sonuçlanmıştır. Buna göre insan grupları etnik, kültürel ya da dilsel özelliklerine göre ayrılmışlar ve birbirlerinden atomize edilmişlerdir. Bu atomizasyonu gerçekleştirmek için ise milliyetler prensibi ve self-determinasyon ilkesi kullanılmıştır. Nihayetinde modern dünyayı bulunduğu duruma getirecek olan en büyük savaşlar (1. ve 2. dünya savaşları), “milliyetler prensibi ve self-determinasyon ilkesi ile desteklenmiş ve etno-sentrik (biz-merkezci) bakış açısı ile deforme edilmiş bir milliyetçilik ideali” sebebiyle ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla 1789 Fransız İhtilali’nden sonra ortaya çıkmış olan milliyetçilik ideolojisinin deforme edilerek XX. yüzyılın ilk yarısı biterken nasıl bir canavara dönüştüğünü yeterince anlayabilmek için milliyetçilik idealinden doğan ve modern dünyayı bulunduğu hale getiren milliyetler prensibine ve self-determinasyon ilkesine daha yakından bakmak gerekecektir. Çünkü Faşizm ve Nazizm gibi hastalıklı yaklaşımların ortaya çıkabilmesi, ancak dünyadaki bu siyasal değişimler neticesinde mümkün olabilmiştir.

1.1. Milliyetler Prensibi

Milliyetler prensibi, iç siyasetteki halk egemenliği fikrinin uluslararası siyasete yansımalarıdır. Şöyle ki: Bilindiği üzere halk egemenliği fikri, kendi kanunlarını bizzat kendisi yapıp, kendi iradesini yansıtacak bir halk idaresi sistemini ifade eder. Bir başka ifadeyle halk egemenliği felsefesinde, halkın mutlak bir hükümdar ve mutlak yasalarla yönetilmesi istenmez, yani halk kişinin bağımsızlaşması arzu edilir. İşte bu fikir ülkelerin siyasal algılarında egemen olmaya başladıktan sonra fark edilmiştir ki dış siyasette bağımsız olmayan bir halkın iç siyasette bağımsız olması gerçek anlamda bir halk egemenliği felsefesine karşılık gelemez. Çünkü bir halk, siyasal idareyi ele alsın bile bu halkın başka bir halka idari olarak bağlı olması ilgili halkın özgür olmadığı anlamına gelecek, bu ise halk egemenliği felsefesini zedeleyecektir. Halk egemenliği felsefesi 1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ve 1789 Fransız İnsan Hakları Bildirgesi’nin liberal (özgürlükçü) ilkelerine dayanmaktadır. Dolayısıyla bu bireysel özgürlükçü ilkelerden yola çıkarak halk egemenliği fikrine ulaşmış olan siyasal algı, nihayetinde “halklara da özgürlük” şiarıyla milliyetler prensibine varmıştır. Anlaşıldığına göre milliyetler prensibinin özü “her millete bir devlet” ilkesidir.

Milliyetler prensibi; etnik, kültürel ya da dinsel her grubun, egemenliği altında yaşadığı devlete karşı kendi kaderini tayin hakkının olduğunu ve millet vasıfları taşıyan topluluklara bağımsız bir devlet kurma hakkının verilmesi gerektiğini ifade eder. Dönemin etkili hukukçusu İtalyan Pasquale Stanislao Mancini (1817 - 1888), milliyetler prensibini, egemen devletlerin yönetiminde olan her farklı millet grubunun ayrı bir devlet kurması ve devletlerin, homojen yapıda, tek bir millete sahip olması gerektiği görüşleriyle formüle etmiştir (Koçak, 2018: 91-92). Mancini, 1851’de yazdığı “Devletler Hukukuna Temel Olarak Milliyet” isimli eserinde, her milli topluluğun, diğerlerinden bağımsız olarak devletler hukukunun öznelerinden biri olarak kabul edilmesi gerektiğini ilan etmiştir (Meray, 1947: 107). Bu dönemde devletlerin milletlerden oluşmadığı ve “imparatorluk” adı verilen siyasal organizasyonların birden fazla milleti tek çatı altında toplayarak “milletlerüstü” bir yapı oluşturduğu devlet modellerinin siyasette hakim paradigma olduğu hatırlanırsa, “her bir millete bir devlet” fikrinin ne derece radikal bir söylem

olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Mancini, millete, millet halinden devlet haline geçme hakkı vermekteydi. Çünkü ona göre o güne kadar kurulmuş devletler, cebir ve hile ile kurulmuşlardır; oysa devletler ancak tanrı tarafından tayin edilmiş doğal topluluklar olan millet tarafından kurulmalıdır. Devletlerin doğal topluluklardan meydana gelmesi ise hiçbir devlet cebir ve hile ile kurulmamış olacağı için düşmanlıkları sonlandıracaktır. Tanrı tarafından tayin edilmiş ya da tarihin bilinmeyen zamanlarında, bilinemez şartlarda oluşmuş milletlerden müteşekkil devletlere kimsenin bir itirazı olmayacaktır ya da en azından milletlerin oluşumuna dair bilinemeyene yapılan atıf, geçerliliği olabilecek bir itiraz ihtimalini ortadan kaldıracaktır. Dolayısıyla Mancini'ye göre uluslararası hukuk alanında en barışçıl ve makul düzen, bir millet bir devlet düsturu olan milliyetler prensibi dikkate alınarak oluşturulmuş düzendir (Meray, 1947: 107).

Sonuç itibarıyla milliyetler prensibi, "her millete bir devlet kurma hakkı" olduğu gibi her devlete de "sadece bir millete hükmedebilme hakkı" anlamını içermektedir. Yani bu teoriye göre, birçok farklı milleti egemenliği altında bulunduran imparatorluk düzeni gibi devlet sistemleri reddedilir. Görünüşe bakılırsa bu fikirler, hiçbir milletin başkasının yurdunda hoşgörüyü muhtaç şekilde yaşamak mecburiyetinde kalmayacağı ve aynı millete mensup kişilerin, farklı devletlerin yurttaşları oldukları için rekabete ya da savaşa girmek zorunda olmayacakları, kendi özgür iradesini gösterebilen milletler öngörmektedir.

Esasına bakılırsa Mancini'nin milletlerin doğal oluşumları olduğu fikri, milliyetçilik ideolojisinin kurgusal ve romantik kanadını temsil etse de kendisinin ortaya attığı milliyetler prensibi, çizilen tabloya göre hiç de kurgusal ve idealist değil, bilakis oldukça rasyonel ve hakça görülmektedir. Ancak Mancini'nin romantizm etkisindeki "millet" tanımı nedeniyle kuram değerini yitirmiştir. Çünkü Mancini'nin "doğal" olarak tanımladığı millet kavramının hangi çerçevede tanımlanacağı belli değildir. Bu bulanık durum, derhal kendini tarihin derinliklerinden "yorumlanan" köken iddialarına ve akıl almaz üstünlük tartışmalarına bırakmıştır.

Bilim çevrelerinde millet kişinin kim olduğu ya da olması gerektiği daha henüz net olarak ifade edilemiyorken, kimi gruplar kendilerini bir millet olarak tanımlamaya başlamışlar ve milliyetler prensibinden doğan haklarını ister hale gelmişlerdir. Nihayetinde bu gelişme self-determinasyon ilkesinin devreye sokulmasını sağlamıştır.

1.2. Self-determinasyon (kendi kaderini tayin) İlkesi

Self-determinasyon, ilk defa dışsal ve içsel olarak iki şekilde ortaya çıkmıştır. Dışsal self-determinasyon, sömürge durumunda olan bir topluluğun, sömürgesi altındaki egemen devlete anti-emperyal özgürlük isteği bildirisi ve bağımsız bir devlet olma talebi; içsel self-determinasyon ise, egemenliği altında yaşanan devletin bütünlüğünün kabul edilip, yönetimin/iktidarın, ancak yönetilen halkın kendisinde olduğu bir siyasal sistemin talep edilmesidir (Kılınç, 2008: 955-957). Anti-emperyal talebin (dışsal self-determinasyonun) ilk örneği ABD (1776); halk egemenliği talebinin (içsel self-determinasyonun) ilk örneği Fransa (1789) olarak kabul edilir. 1789 Fransız İhtilali'nden sonra bu iki "kendi kaderini tayin" modelinin birleşmesiyle yukarıda açıklanan "milliyetler prensibi" olarak isimlendirilen ilkeler ortaya çıkmış ve nihayetinde bu iki ilke (self-determinasyon ve milliyetler prensibi) milli bağımsızlık hareketlerinin başlamasına yol açmıştır (Koçak, 2018: 91).

Fikir tabanını John Locke'un doğal haklar kuramı ile direnme hakkı öğretisinden ve Jean Jacques Rousseau'nun halk egemenliği fikrinden alan "*kendi kaderini kendisi tayin eden liberal milletler fikri*", XIX. yüzyıl boyunca, Amerikalılar (güney-kuzey) başta olmak üzere, tüm dünyada neredeyse tek siyasal gündem maddesi olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'na giden yolda milliyetler prensibi ve self-determinasyon ilkesi birbirini yükseltmiş ve bu iki faktör birlikte savaşın nedenlerinin başında yer almışlardır. Daha ilk dünya savaşı başlamadan, Güney Amerika'da ve Avrupa'da birçok milliyetçilik kaynaklı ihtilaller olmuş ve kimileri bu ihtilaller sonucu bağımsızlığını ilan ederek bir teritoryal/ulus-devlet haline gelmiştir. 1914'te Birinci Dünya Savaşı'nın çıkması ve Avusturya-Macaristan, Rusya ve Osmanlı gibi çok milletli imparatorlukların dağılması sonucu, ikinci dalga olarak kabul edilecek yeni bir milliyetçi self-determinasyon hareketinin ortaya çıkmasıyla, teritoryal/ulus-devlet sayıları tekrar artmıştır. Dönemin Amerikan başkanı Woodrow Wilson'un meşhur prensipleri arasında -herhangi bir maddede net olarak ifade edilmese de- self-determinasyon hakkının vurgulanmasıyla da hakkın, uluslararası hukuk çerçevesinde meşruyetinin olduğu inancı ortaya çıkmıştır.

Self-determinasyon, milliyetçilik duyguları ile hareket ettiği kadar, 1776 ABD anti-emperyalist hareketinden de referans aldığı için, sömürüye karşı direnişin çıkış noktası da olmuştur. ABD siyasal geleneğinin kendi kaderini tayin ilkesini desteklemesinin temel sebebi de burada yatmaktadır. Bilindiği üzere Kuzey Amerika'daki koloniler, İngiltere Devleti'nin kendilerini sömürdüğü iddiasıyla, anti-emperyal bir bildiriyle bağımsızlıklarını ilan etmişler ve nihayetinde bir devlet olmuşlardır. Dolayısıyla Amerikan devletinin bu kuruluş yöntem ve gerekçeleri, XX. yüzyılın ilk yarısında Avrupalı devletlerin sömürdüğü milletlerin de sömürüye karşı direniş ve kendi kaderlerini tayin hakkını istemelerine referans olmuştur. Nihayetinde İkinci Dünya Savaşı sonrası yeni bir self-determinasyon dalgası (de-kolonizasyon) ile toprak sınırları çizilmiş (teritoryal) yeni ulus-devletler ortaya çıkmıştır (Kütükçü, 2004: 263-264).

Başlarda ahlaki, sonrasında siyasi bir ilke olarak kabul edilen self-determinasyon ilkesi, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra BM kararlarıyla bir insan hakkı kategorisi olarak kabul edilmiş ve böylece uluslararası hukukun konusu haline gelmiştir. 1991'de komünist dünyanın çözülmesiyle son bir ulus-devlet dalgası meydana getiren self-determinasyon ilkesi, XXI. yüzyıl devletler sisteminin bulunduğu hale gelmesinin başlıca aktörü olmuştur.

Görüldüğü üzere milliyetçilik tandanslı fikirler, devletler siyasetinin son üç yüz yılına damgasını vurmuş ve siyasal teamülleri daha önce hiç görülmemiş derecede değiştirmiştir. Westphalian Devletler Sistemi ile ortaya çıkarılan ve milli unsurların birlikteliğini esas alan ulus-devlet yapılanması, milli egemenlik idealleri ile donatılarak, milliyetler prensibi ve self-determinasyon gerekçeleriyle haklılandırılmıştır. Bu milliyetçi hareketlenme çok geçmeden dünyanın bütün milletlerine yayılmıştır. Milli egemenlik fikirlerinin filizlendiği XVIII. yüzyılın hemen ertesinde, XIX ve XX. yüzyıllarda kesin bir milliyetçilik çağı yaşanmıştır. İşte bu şekilde birbirinden izole edilen milletler bir yandan siyasal örgütlenme talebinde bulunurlarken, diğer yandan ideologlar ise bu siyasal örgütlenme işinin kurucu unsurlarını tanımlamaya girişmişlerdir. Bu tanımlama girişimleri sonucunda millet kişinin kim olduğunu tespit etmek noktasında fikir ayrılıklarına düşülmüş ve en nihayetinde uzlaşılan iki ana kabul, millet ve milliyetçilik kavramlarının tanımı olarak benimsenmiştir.

2. İDEOLOJİK OLARAK MİLLİYETÇİLİK VE İKİ FARKLI MİLLİYETÇİLİK YAKLAŞIMI

Fransız İhtilali ile ortaya çıkan ulus egemenliği fikriyle beslenen milliyetçilik (ulusçuluk) akımı, nihayeti ciddi sonuçlar doğuracak olan farklı perspektiflerle, devletin sınırlarını milletin sınırları ya da milletin sınırlarını devletin sınırları olarak kabul ederek; “ulusal izolasyon”, “ulusal özerklik”, “ulusal üstünlük”, “ulusal bağımsızlık” hareketlerinin fikir tabanını oluşturmuştur (Heywood, 2019: 201-202). Devlet yaklaşımlarını kökünden dönüştüren milliyetçilik, bu sebeplerden dolayı “olağanüstü bir kırılma” sayılmalıdır.

XIX. yüzyılda milliyetçilik/ulusçuluk (nasyonalizm) olarak isimlendirilmiş olan aidiyet duygusu, insana a priori (önsel/doğuştan) olarak verilmiş, kutsallık ve kolektif sadakat içgüdülerinin bir çeşit dışa vurumudur. Bu, Antik Yunan'da “polis” aidiyeti; Antik Roma'da “Romalılık” kavramı; Orta Çağ'da ise “kilise ve/veya din” ya da bir “kutsal krallık-hanedanlık” olmuştur ve tarih boyunca bir duygu olarak hep var olmuştur. İnsanın tatmin edilmesi gereken bu aidiyet duygusu, uygun şartların oluşması neticesinde, XVIII. yüzyıl sonunda Avrupa'da “nasyonalizm” adıyla ortaya çıkmıştır.

Nation, Latince doğmuş olmak anlamına gelen “nasci” kelimesinden gelir. Doğum veya doğum yeri nedeniyle birleşmiş olan insan grubunu ifade etmek için kullanılır. Terimin “nationalism” şeklinde basılı bir metinde siyasi olarak ilk kullanımı, 1789'da, Jakoben karşıtı Fransız papaz Augustin Barruel tarafından gerçekleştirilmiştir (Heywood, 2019: 201). Fransız ihtilali sonrası ortaya çıkan bu milliyetçilik modeli “modern milliyetçilik” olarak da ifade edilmektedir.

İktidarın kaynağının dışsal(hükümdarın kendi iradesinin dışında) ve metafizik(doğaüstü) bir unsurdan kaynaklandığının kabul edildiği XVI. yüzyıl öncesi dönem, bu aşkın nitelikleri haiz bulunan “din” kategorisinin, milliyetçilik (aidiyet) duygusuna konu olduğu dönemi içerir. Bilindiği üzere XVI. yüzyıla kadar, ya “her türlü iktidar tanrıdan gelir” ya da “tanrının bizzat kendisi” iktidardır (tanrı kral). Dolayısıyla bu dönemde ait olunan, kolektif sadakat gösterilmesi beklenen ya tanrının iktidarı devrettiği hükümdardır ya da tanrının dini olduğu savunulan inanç unsurlarıdır. Nihayetinde XVI. yüzyıl öncesindeki milliyetçilik duygusunun (aidiyet duygusunun), “inanç/din milliyetçiliği” olarak tanımlanması önerilebilir. XVI. yüzyıl sonrasında ise iktidarın tanrıdan gelmiyor olabileceği fikri ortaya çıkınca, iktidarın/meşruiyetin nereden geldiğine bakılmaksızın, iktidarın sahibine (hanedanlıklara) ait olma, egemenliği altında yaşanan hükümdar aileye kolektif sadakat gösterme anlayışı hakim olmuştur. Dolayısıyla XVI ile XVIII. yüzyıl arası dönemin de, “hanedanlık milliyetçiliği” olarak tanımlanması önerilebilir. XVIII. yüzyılın sonundan itibaren ise iktidarın/meşruiyetin kaynağının millet olarak kabul edilmesiyle, ait olunan, kolektif sadakat gösterilmesi gereken unsurların milliyet değerleri olması gerektiği kabul edilmiş, kutsallık, millet olmaya atfedilmiş ve “millet tanımlaması kabul edilmiş millete” bağlılığı yüceltten “modern milliyetçilik” doğmuştur.

XXI. yüzyıla bakıldığında genel kabul görmüş iki farklı “millet” tanımı bulunmaktadır. Dolayısıyla bu iki tanımdan hareketle iki farklı “milliyetçilik” yaklaşımı gelişmiştir:

(1) Hangi toprak parçası üzerinde yaşadığına bakılmaksızın, ortak dil, kültür ve kökene, ortak atalara sahip olduğu kabul edilen insanlar topluluğunun oluşturduğu “kültürel bir bütün olarak millet” ve “kültürel milliyetçilik” (objektif milliyetçilik) (Sarıay, 1990: 7-8; Carr, 1990: 3-25).

(2) Belirli bir toprak parçası üzerinde tek bir siyasi idare altında yaşayan, aynı veya farklı dil, din ya da kökene sahip olabilmesine rağmen, hukuki açıdan eşit olan insanlar topluluğunun oluşturduğu “siyasi bir bütün olarak millet” ve “siyasal milliyetçilik” (subjektif milliyetçilik) (Sarıay, 1990: 7-8; Carr, 1990: 3-25).

Bu iki millet ve milliyetçilik tanımının nasıl ortaya çıktığı ve geliştiği ile ilgili olarak Almanya ve Fransa örnekleri referans alınmıştır. Ancak yapılan analiz, konu edilen ülkelerin sürekli ve güncel pozisyonlarına atıf yapmamaktadır.

2.1. Kültürel Milliyetçilik (Objektif Milliyetçilik)

Smith'e göre modern milletlerin oluşmasında etnik bağlar oldukça önemlidir:

"Eğer milletler, en azından milliyetçi ideoloji tarafından meşrulaştırılan bir kütleli fenomen olarak modern iseler, bugünkü biçim ve karakterlerinin çoğunu, o millette ilgili bölgedeki erken dönem etnilerden kaynağını alan etnik bağlara borçludurlar"(Smith, 2002: 60)

Ulus-devlet modelinin kurucu unsuru siyasal milliyetçiliktir. Ancak Smith'in de ifade ettiği gibi, siyasal milliyetçilik ile inşa edilen modern milliyet unsurları, her biri birbirinden farklı temeller üzerine inşa edilmiştir. Bu, ulus-devletlerin hepsinin siyasal milliyetçilik esaslarına göre kurulmasına rağmen, çeşitli ülkelerde neden farklı milliyet argümanları geliştirildiğinin cevabıdır. Modern ulus inşasında platform olarak kullanılan bu temeller, "başlangıcının tarihin derinliklerinde olduğuna ve doğal olarak geliştiğine inanılan millet" tanımına dayanır. İşte bu "doğal millet" tanımı, "kültürel milliyetçilik" olarak ifadelendirilen milliyetçilik yaklaşımını ortaya çıkarmıştır.

Kültürel milliyetçilik anlayışı "daha çok" ortak geçmişe önem atfeder. Bu anlayışa göre millet, tarihin bilinmeyen zamanlarında, doğal şartlarda, "ırki" olarak bir arada bulunmuş insan topluluklarından beri süregelen toplamdır. Ortak geçmiş temsil eden kültürel/etnik unsurlar milletin tanımıdır. Ortak anadil bu unsurların başında yer alır. Önemli olan kültürel birliktir; dolayısıyla bu anlayışa göre toprak sınırların önemi yoktur. Örneğin Alman etnik kökenine sahip bir kişi, siyasi olarak Fransız vatandaşı olsa da, Alman milletin bir ferdi olarak kabul edilir. Millete üyelik kültürel kabul ile sağlanır. Bu anlayışa göre her ne kadar köken olarak kan bağı/soy bağı kabul edilse de, bu bağın biyolojik temellere dayandırılması kanıtlanamaz olduğu için, esas olan kültürel ortaklık/benzerliktir. Ortak anadil başta olmak üzere, ortak atalara inanç, ortak örf ve adetler, benzer fiziksel özellikler, benzer yaşam tarzı, bakış açısı ve değer yargıları "kültürel-millet (kültürel olarak millet)" tanımının başat unsurlarıdır. Kültürel milliyetçilik ise "kültürel olarak tanımlanan milletin" "birliği ve muhafazası" idealidir. Esas unsur millet olduğuna göre, devletten önce milletin mevcudiyeti gerekir. Dolayısıyla kültürel milliyetçilik anlayışında, milletin devlete ulaşır. Bununla beraber siyasi bağımsızlık (devlet) arzu edilen bir durum olmasına rağmen, kati amaç değildir. Kültürel milliyetçilik için ana amaç, milleti vücuda getiren kültürel unsurların muhafazası ve gelecek nesillere aktarımıdır. Kültürel anlamda millet, bugün yaşayan nesilleri ifade ettiği gibi, geçmiş ve gelecek nesilleri de ifade eden bir kavramdır. Dolayısıyla geçmişten alınan kültürel/etnik unsurlar, bugünde yaşatılıp geleceğe aktarılmalıdır. Yani sonuç itibarıyla anlaşıldığına göre kültürel milliyetçilik için kültür/etni bir amaç, devlet ise araçtır.

Anthony D. Smith kültürel milliyetçiliğin karakteri için, bağımsızlık durumu ayrımı yaparak tanımlama yapmıştır. Smith'in tipolojisinde kültürel milliyetçilik, etnik milliyetçilik olarak isimlendirilir ve jeneolojik (şecereli) bir hareket olarak kabul edilir. Ona göre etnik/kültürel milliyetçilik ikiye ayrılır. Bunlardan ilki; henüz bağımsızlığını kazanmamış toplumlarda emperyal ve egemen siyasi birimden ayrılmaya ve yerine yeni, bağımsız bir siyasi "etno-millet" kurmaya çalışacak, ayrılıkçı ve diaspora etnik milliyetçilikleridir. İkincisi ise bağımsızlığını kazanmış yani toprak sınırları çizilmiş bir devlete sahip topluluklarda görülebilecek olan, "etno-millet" in o andaki sınırlarının dışında başka ülkelerde yaşayan etnik akrabalarının yaşadığı ülkeleri ilhak etmek veya benzer etno-millî devletler ile gönüllü birlik sağlayarak en büyük "etno-millî" devleti kurmak idealleri ile hareket edecek, irredentist (kurtarımcı)¹ ve pan (bütün, tam)² etnik milliyetçilik olarak isimlendirmektedir (Smith, 2002: 134).

Kültürel milliyetçiliği ve kültürel-millet tanımını formüle eden en etkili ve öncü ekol, Almanlara ait olandır ve buradan hareketle kültürel milliyetçilik akımı için Almanya örneklenmiştir.

2.1.1. Almanya Örneği

"Almanlarca millet ırktır, diğer tabirle kavimdir. Bütün almanlar Almanya'da, Avusturya'da, Felemenk ve Belçika'da, İsviçre'de, hasılı nerede bulunurlarsa bulunsunlar hepsi bir millettir, Alman'dırlar; ve Alman milli birliğini teşkil ederler."
(Akçura, 2004:10)

¹ Kurtarımcı (irredensdist) sözcüğünden hareketle diğer bağımsız devletlerdeki soydaşlarını "kurtararak" aynı devlete mensup haline getirme.

² Latince bir kelime olan "pan" sözcüğünün Türkçe karşılığı olan "tam, bütün" sözcüklerinden hareketle aynı etnik kökene sahip bireylerin tek devlet altında toplanması ideali. Örn. Pantürkizm, Panslavizm, Pancermenizm.

Yusuf Akçura'nın XX. yüzyılın başlarında yaptığı bu tanım, Alman fikriyatında "millet" kavramına yüklenen anlamın gayet net ve yerinde bir tespit ile ifadesidir. Alman fikriyatındaki millet kavramının kökenlerini anlamak için XVI. yüzyılın başlarına bakmak gerekecektir.

Kimi yazarlara göre Yeni Çağ'ın başlangıcı da kabul edilen, dini geleneklerde revizyon anlamına gelen "reform" hareketinin, 1517'de, Alman Teolog Martin Luther'in protestosu ile başladığı kabul edilir. Luther'in protestosunun önemli başlığı; dinin, din adamlarının tekelinde olmaması gerektiği, halkın kendi dinini kendisinin okuyup öğrenebileceği idi (Uluç, 2012: 27). Sözü edilen tarihte okuma-yazma, seçkinlere (din adamlarına) bırakılmış bir alan olduğu için, o güne kadar İncil'in halk tarafından okunması gündeme gelmediğinden, İncil ilk kaleme alındığı dillerden biri olan Latince halinde bulunuyordu. Ne var ki bu dönemde hızla gelişmeye başlayan matbaa teknolojisinin de sayesinde, Luther'in başlattığı protesto sonrası, Kitab-ı Mukaddes (İncil) halk tarafından aracısız okunabilmesi için "yerel dil"lere çevrilmeye ve dağıtılmaya başlandı (McNeill, 2002: 494). Yerel dillere sunulan bu lütf, esasen o güne kadar bir aktör olarak görülmemiş halk yığınlarının ilk itibar kazanışı oldu. Kâr peşinde koşan matbaacı tüccarların da büyük teşvikiyle, kısa zamanda eğitim ve edebiyat alanına da uygulanan yerel dil akımı, Hristiyan aleminin çoğunluğunu tek bir çatı altında tutan Latince dilinin gözden düşmesine ve yerel dillerin yükselmesine yol açtı. Papa'nın egemenliğindeki tek merkezden kurtulan din ve Latince dilinin egemenliğinden kurtulan edebiyat ve fikirler, artık yerel dillerle düşünülüp, yerel dillerle yazılıyordu.

Din kurumunun hayatın her alanına hakim olduğu bir dönemde, din dilinin yerel dillere çevrilmesi, doğal olarak bir içe dönüşe ya da başka bir ifade ile yerelleşmeye neden oldu. Yerel dillerin popülerliğinin artması ile farklı kelimelerle anlaşılan insanların farklı karakterlere sahip olabileceği fikri gelişti. İlerde millet olarak tanımlanacak gruplaşmaları ortaya çıkaracak olan bu dilsel ve kültürel belirginleşme böylece kültürel milliyetçiliğin temelini atmış oldu.

XIX. yüzyılın başlarında Alman milliyetçiliğinin sahneye çıkmak için fikir tabanı hazırды. Prusya'nın 1806'daki Fransa yenilgisi, bu fikir tabanını iyice ateşlemişti. Napolyon ordularının askeri yenilgilerle itibar kaybına uğrattığı "milli ruh", 1871'de Prusya'nın Fransa karşısında kazandığı savaşla iade-i itibara kavuştu. Bu savaş sonrasında Alman milleti tek bir çatı altında toplandı ve Alman milli devleti kuruldu (1871). Kurulan bu Alman devleti, milleti soy ve dil bağıyla tanımlayan, milliyetçi ve muhafazakâr karaktere sahip bir devlet olarak tarih sahnesindeki yerini aldı (Aktürk, 2006: 32). 1913'te çıkarılan Alman Vatandaşlık Yasası'na göre, Almanya bir soy topluluğundan oluşmaktaydı ve bu yasa küçük değişikliklerle 2000'e kadar yürürlükte kaldı.

Alman milliyetçiliği milletten devlete doğru bir yol izlemiştir. Dolayısıyla Alman milliyetçiliği, Fransız milliyetçiliği gibi yukarıdan, yönetici kadrosu ve aristokratlar eliyle değil, orta sınıfa mensup eğitilmiş entelektüeller tarafından geliştirilmiştir (Greenfeld, 2017: 416). Alman milliyetçiliğinin kültürel karakteri, edebiyattaki romantik düşünceden etkilenmiş entelektüeller tarafından şekillendirilmiştir. Romantizm etkisindeki siyasal düşünceye göre millet: kökleri tarihin derinliklerine uzanan, kendine has bir karaktere, dile, örf ve adetlere sahip olan halk (volksgeist) anlamına gelmektedir (Brobaker, 2009: 32).

Alman milliyetçiliğinin öncü kuramcıları olarak kabul edilen Johann Gottfried von Herder (1744 - 1803) ve Johann Gottlieb Fichte (1762 - 1814), kültür ve dil unsurlarının üzerinde durarak, evrenselci özellikler taşıyan Fransız milliyetçiliğine karşılık kültürel farklılığı yüceltmişlerdir. Bu öncü kuramcıların başında gelen Herder, kültürel farklılıkların, Tanrının iradesiyle şekillen doğal bir fenomen olan "coğrafi çevre" etkeniyle ortaya çıktığını iddia eder. Ona göre her "biricik" kültürün dil, adetler ya da karakter gibi başat özellikleri, iklim, dağların şekilleri ya da nehirlerin niteliklerine göre belirlenir. Herder'e göre; bu faktörler tarafından belirlenen ulusal karakter, daha sonra kalıtım yoluyla nesilden nesle aktarılır (Llobera, 2007: 181). Alman romantizmi "kültürel farklılık" ve "kültürel biriciklik" vurguları ile Alman milliyetçiliğini beslemiştir. Ancak burada kültüre yapılan vurgunun bir üstünlük iddiası içermediği belirtilmelidir. Bu anlayışa göre kültürler kendine özgüdür ve fakat kültürler arası uyum tabii ki mümkündür. Alman romantizmi, mitlere, kurallara, tarihe ve geleneklere bağlı ve bununla beraber geleneklerin restorasyonuna da istekli bir yapıya sahiptir. Bu yaklaşım, kültürü (milleti) bireyin önüne koymasıyla muhafazakâr olduğu kadar, diğer yandan kültürlerarası hiyerarşiyi reddederek, her kültürün kendine özgü ve biricik olduğunu savunacak derecede de liberaldir. Kerestecioğlu'ndan alınan bu bilgilere göre, kültürlerin birbirinden farklı olması esasen ruhsal bir ihtiyacı karşılar. Fransız aydınlanmacılarının evrenselci yaklaşımı, manevi ihtiyaçları göz ardı eden mekanik ve materyalist nitelikler taşır (Kerestecioğlu, 2018: 336-337).

2.2. Siyasal Milliyetçilik (Subjektif Milliyetçilik)

Ortak gelecek, siyasal milliyetçilik anlayışının çıkış noktasıdır. Bu anlayışa göre millet, "toplumsal bir sözleşmeyle", anlaşarak, ortak bir amaç uğruna birleşmiş insanlar topluluğudur (Polat, 2010: 34, 63). Siyasal milliyetçilik anlayışında millet, ortak amaç ve ortak gelecek için birleştiğine göre, milleti oluşturan fertlerin geçmişten ve doğuştan gelen kültürel ve fiziksel farklılıklarına (dil, din, renk, ırk) bakılmaz; önemli olan amaç ve amaca sadakattir (Karadağ ve Yaman, 2018: 89). Bu millet tanımının ortaya çıkardığı milliyetçilik olan siyasal milliyetçilik, genel olarak "yurtseverlik" olarak tanımlanır. Milletlin sınırları, devletin sınırları ile özdeşdir. Yani sadece devletin kabul edilmiş sınırları içinde yaşayanlar o milletin ferdi kabul edilir. Örneğin Fransız

vatandaşı olan bir kişi, İngiliz etnik kökenine sahip olsa da Fransız milletinin bir ferdidir. Millete üyelik vatandaşlık bağıyla sağlanır. Yasalar “siyasal-millet (siyasal olarak millet)” anlayışının temelidir. Siyasal-milletin her bir ferdi, yasalar önünde eşittir ve millet kavramı bu eşitlik üzerine inşa edilir. Siyasal milliyetçilik anlayışında devletten millete ulaşılır. Yani millet ve milli unsurlar, var olan devlet eliyle (yapay) sonradan oluşturulur. Siyasal milliyetçilik, Sanayi Devrimi’nin sosyo-ekonomik dinamikleri ve Fransız Devrimi’nin sosyo-politik dinamikleri ile ortaya çıkmış ve modernitenin gerek şartı olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla siyasal milliyetçilik için modern milliyetçilik; modern milliyetçiliğin tanımladığı millet için ise, “icat veya inşa edilmiş millet” ve “modern-millet” tanımlaması yapılabilir (Altun, 2016: 150-152). Siyasal-millet tanımlamasında her ne kadar bireyler, fiziksel ve kültürel özellikler açısından heterojen bir yapıya sahip olsa da, -millet inşası ile gerçekleşen- asgari bir homojenlik mutlaka sağlanır. Esasen siyasal-milleti millet yapan da bu asgari ortak unsurlardır. Siyasal milliyetçilik anlayışının, kültürel homojenlik değerlerinden görece çok daha sağlam milli unsurları vardır. Anadilden farklı, ortak bir milli dil, ortak bir toprak, ortak bayrak, ortak bir milli marş ve ortak gelecek hedefleri siyasal milliyetçilik anlayışının güçlü argümanlarıdır.

Milliyetçilik yazınının etkili ismi Anthony D. Smith, siyasal milliyetçiliği, teritoryal (topraksal) milliyetçilik olarak tanımlamış ve bağımsızlık öncesi ve bağımsızlık sonrası olarak ikiye ayırmıştır. Ona göre bağımsızlık öncesi siyasal milliyetçilik; yabancı yöneticileri kovmaya ve eski sömürge durumundaki ülkeyi yeni bir devletsel milletle ikame etmeye çalışacak anti-sömürgeci siyasal milliyetçiliktir; bağımsızlık sonrası ya da mevcut durumda bağımsız olan ülkelerde ise kültürel/etnik farklılıklar arz eden nüfusu “siyasal-millet” tanımına uyacak şekilde yeni bir topluluk halinde bütünleştirmeye çalışacak entegrasyoncu siyasal milliyetçiliktir (Smith, 2002: 133-134).

XXI. yüzyıl devletler sisteminde neredeyse bütün ülkeler, milleti siyasal bir bütün olarak tanımlamaktadır. Bu çalışma kapsamında siyasal-millet tanımlamasının ortaya çıkardığı siyasal milliyetçilik yaklaşımının öncüsü olduğu kabul edilen Fransa, örnek ülke olarak analiz edilmiştir.

2.2.1. Fransa Örneği

XVIII. yüzyılın sonlarına gelindiğinde artık kesin olarak farklılaşmış iki farklı millet tanımı yapılmaktaydı: (1) Irk, dil ve kültür özelliklerine dayanan Alman modeli millet tanımı; (2) arzu ve irade ile tanımlanan Fransız modeli millet tanımı (Akçura, 2004: 6). Gerçekten de Akçura’dan alınan tanımdaki gibi Fransız fikriyatında millet, Fransız Devleti’ne olan gönüllü bağlılıkla tanımlanır. Bu durum Fransız tarihindeki devlet eksenli gelişmeyle açıklanabilir.

Fransızların ünlü kralı XIV. Louis’in “devlet benim” dediği rivayet edilir. Bunu gerçekten söylemiş midir bilinemez, ancak bilinen bir gerçek vardır ki oda, “en Hristiyan kral” unvanını gururla kabul eden Fransa krallarına atfedilen kutsallık makamının ve sadakat gösterilmesi gereken en yüksek otoritenin kral olduğu ön kabulünün, Fransız krallarını otorite kutbu bağlamında bir devlet figürü haline getirdiği gerçeğidir.

XVI. yüzyıla bakıldığında Fransa’da “vatansever” (patriote) sözü, kraliyete bağlılık ifade eden bir anlam içeriyordu (Greenfeld, 2017: 163). Bu kavram Fransa’da “Rönesans” ile yükselen Antik Yunan ve Antik Roma geleneklerinin Fransızlar tarafından benimsenmesiyle ortaya çıkmıştı. Sadece mensubu olduğu vatana sadık olmak anlamındaki vatanseverlik idealinin karşısında bir pozisyon almış olan J. J. Rousseau da bu kavramı tenkit ettiği bir yazısında, Fransız vatanseverliğinin köklerini Antik Yunan ve Antik Roma’ya dayandırmaktadır: “*yurtsever ruh, bizi yurttaşımız (concitoyens) olmayanları düşmanımız olarak görmeye teşvik eden bir ruhtur; bu Sparta’nın ve Roma’nın ruhudur*” (Lobera, 2007: 166). Rönesans ile gün yüzüne çıkan Antik Yunan ve Antik Roma siyasi gelenekleri ve Roma kanunları, Fransa’da “devlet” (state) ve mutlak monarşi fikrinin yapılanmasına da temel teşkil etmiştir. Bununla beraber Antik Yunan’ın, “her şey devlet için” mottolu, bir çeşit kutsal devlet olumlaması olan “polis” kavramı ve Antik Roma’nın, egemenliği altındaki heterojen halk gruplarını tek bir çatı altında toplayan “Romalı” kavramı, Fransızların millet tanımlamasını ve milliyetçilik karakterini meydana getiren fikir tabanını oluşturmuşlardır. Fransızlara göre vatanseverlik esasına göre tanımlanan millet, esasen hangi dili konuştuğundan daha çok, kendi iradi tercihiyle millete dahil olmuş ve dahil olduğu milletin devletine sadakat gösteren kişilerden oluşan insan topluluğudur. Bu karakterin oluşmasında özellikle Rönesans ile gelen “Romalı” kavramının büyük etkisinin olduğu şüphesizdir.

Fransızların ünlü düşünürü Ernest Renan’ın “*Ulus Nedir*” isimli, 1882 tarihli söylevinde, Fransız Devrimi sonrası için ifade ettiği sözler, Antikiteye öykünmenin açık bir ifadesidir:

“Sonra 18. yüzyıl her şeyi değiştirdi. Yüzyıllar süren alçalmadan sonra insanlar antik zamanların ruhuna, kendine saygı duymaya, hakları olduğu fikrine döndü. Vatan ve vatanş kelimeleri tekrar anlam kazandı. Böylece tarih boyunca girilen en zor operasyon -ki bu operasyon, fizyolojide beyni ve kalbi alınmış bir bedeni eski kimliğiyle yaşatma girişimiyle karşılaştırılabilir- başarıya ulaştı.” (Renan, 2016: 40)

Renan aynı söylevinde bir ulusun/milletin, kültürel değerler (soy, dil, din) ve doğal coğrafi sınırlar yoluyla belirlenemeyeceğini savunur. Ona göre soy bağı ya da dil bağı aramak, insan soyu eski zamanlarda birbirine karıştığı için zaten imkânsızdır. Ernest

Renan rasyonel ve samimi bir irade ile sadakat erdeminin, bir insan topluluğunu millet haline getirmek için gerekli olan yegâne unsur olduğunu söyler:

“Etnografik tasavvurların modern ulusların kuruluşunda hiç bir önemi yoktur. Fransa kelt, Iber ve Cermen’dir. Almanya Cermen, Kelt ve Slav’dır. İtalya etnografyanın en kararsız olduğu ülkedir. Galyalılar, Etrüskler, Pelasglar, Yunanlar ve başka birçokları çözülmez karışımlarla kesişmiştir. Britanya Adaları, oranlarının tek tek bulunması zor olan Kelt ve Cermen kanı karışımı taşır. (...) Ulus bir hissiyat, ruhani bir ilkedir. Bu hissiyatı, bu ruhani ilkeyi aslında bir olan iki şey oluşturur. Biri geçmişte, diğeri şimdidedir. Biri ortak zengin bir hatıralar mirasına sahip olmaktır; diğeri şimdiki zamanda ortak karara varma, birlikte yaşama arzusu, bölünmemiş halde aldıkları mirası geliştirmeye devam etme iradesidir. (...) İnsan ne ırkının ne dilinin ne dininin ne nehirlerin akışının ne sıradağların yönünün kölesidir. Sağlıklı bir akla ve sıcak bir kalbe sahip büyük bir insan topluluğu ahlaki bir bilinç yaratır, bu bilinç ulus denir. Bu ahlaki bilinç bireyleri topluluk uğruna feragat etmeye zorlayan fedakarlıklarla gücünü ortaya koyduğu sürece meşrudur, var olmaya hakkı vardır.” (Renan, 2016: 42-52)

Fransa’da millet, devlet kavramından sonra inşa edilmiş bir bilinçtir (Llobera, 2007: 57). Nitekim Fransa’da millet kavramının ancak 1789 Fransız İhtilali’nden sonra duyulmaya başlanması bu görüşü onaylar niteliktedir. Çünkü yukarıda da ifade edildiği gibi Fransa’da XVI. yüzyıldan itibaren Antikite siyasi gelenekleri ve “kutsal kral” anlayışı Fransa’da mutlak monarşi rejimini güçlendirerek modern anlamda bir devlet (state) yapılanmasının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Dolayısıyla XVI ve XVIII. yüzyıllar arasında, yani millet kavramını ortaya çıkararak Fransız İhtilali’nden önce bu ülkede kurumsal bir devlet yapılanması hali hazırda mevcuttur. O halde Fransa’da -devlet daha önce var olduğuna göre- devletten millete doğru (devlet eliyle) bir oluşum gerçekleşmiştir. Ve anlaşıldığı üzere bu oluşum siyasal saiklerle gerçekleşmiştir. Bu sebepten Fransız millet anlayışı için “siyasal” ifadesi uygun görülmüştür.

XVI ve XVII. yüzyıllar, Rönesans etkisiyle devlet yapılanmasına; Reform etkisiyle dil izolasyonuna birlikte sahne olmuşlardır. Bu yüzyıllarda henüz birleşik bir siyasi idare altında bulunmayan Almanlar, siyasi alandan daha çok, dil ve kültür alanında çalışmalar yapmış ve bu alanda fikirler üretmişlerdir. Merkezi bir otoriteye sahip Fransızlar tarihi olaylardan çıkarılmış teorik tartışmalara odaklanırken, Almanlar tarihte dil ve kültürün kökenlerini aramışlardır. Konu edilen devletlerin bu dönemdeki siyasal pozisyonlarına bakıldığında Fransızların mevcut bir devlete sahip olması, Almanların ise dağınık gruplar halinde ve siyasal olarak merkeziyetçi olmayan bir yapıda bulunması, millet tanımlaması konusunda Alman-Fransız karşıtlığının sebebinin gösterir niteliktedir.

Nihayetinde anlaşıldığı üzere Alman milliyetçiliği ve Fransız milliyetçiliği kesin bir karşıtlık içindedir. Tanımlanan millet unsuruna göre pozisyon alan bu iki farklı ekolün fikir ayrılıklarının temeli Aydınlanma, Romantizm, Rönesans, Reform gibi çok farklı başlıklara dayanarak kökleşmiştir. Ancak sonuç itibarıyla Alman ekolü, milleti kültür ortaklığına ve milliyetçiliği kültürün korunmasına; Fransız ekolü ise, milleti amaç ortaklığına ve milliyetçiliği, siyasi birliğin korunması idealine göre anlamlandırır. İşte bu iki yaklaşım, milliyetçilik ideolojisinin iki ana hattını oluşturmuştur.

Bunlarla beraber her sosyal fenomende olduğu gibi milliyetçilik ideolojisinin de aşırı uçları vardır. Aşırılık çoğu zaman esas amacı tamamen değiştirir. Milliyetçiliğin aşırı uçları da, ana amaçtan tamamen koparak bazı hastalıklı toplumsal fenomenler doğurmuştur.

3. BİR SOSYAL PATOLOJİ: FAŞİZM/NAZİZM

3.1. Sosyal Patoloji ve Etno-sentrizm

“Sosyal patoloji [toplumsal hastalık]: organizmalarda ortaya çıkan hastalıklarla sosyal problemler arasında paralellik-benzerlik kurarak, sosyal sapma veya suçların, toplumun bütününe meydana gelen değişiklikler sonucu meydana geldiğini, bundan dolayı da olumsuz sosyal gidişatin, ferdî durumlarla açıklanamayacağını iddia eden patoloji biliminin bir şubesidir.” (Seyyar, t.y.)

Burada değinilmesi gereken konu ise hastalıklı durumun milliyetçilik ideolojisi değil, etno-sentrik bakış açısı olduğudur. Nitekim milliyetçilik zaten kelime anlamı olarak etno-sentrik bakış açısıyla uyumlu değildir. Kendi milletini diğerlerinden üstün gören hastalıklı yaklaşım, özel olarak tanımlı bir milleti merkeze aldığı için, olsa olsa “millet-çilik” olarak tanımlanmalıdır. Oysa milliyet-çilik ideolojisinin merkezinde “milliyet” kavramı vardır. Bilindiği üzere “milliyet”, bir millete tabi olma/ait olma/dahil olma durumu anlamına gelir. Dolayısıyla terim (milliyetçilik), bir milletin üstünlüğünü değil, bir millete tabi olma/sadakat gösterme durumunun üstünlüğünü vaaz eder. Milliyetçilik ideolojisinin konusu, etno-sentrizmde olduğu gibi tek tek milletler/gruplar ya da milletlerin/grupların statü değerlendirmesi değildir. O halde konu bakımından hiçbir milliyetçilik türü kendinden etno-sentrik olamayacağından, etno-sentrizm içeren bakış açıları olan ırkçılık, Faşizm ve Nazizm milliyetçilik olamaz.

Bir sosyal patoloji durumu olan Faşizm, Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra İspanya, Portekiz, İtalya, Almanya gibi Avrupa

ülkelerinde görüldüğü gibi (Hekimoğlu, 2018: 498), bundan başka Arjantin ve Japonya gibi kimi Pasifik ülkelerinde de görülmüştür (Heywood, 2019: 234). Ne var ki Faşizmin görüldüğü ülkeler arasında bu yaklaşımı en kapsamlı ve görünür şekilde uygulamış olan ülkeler Almanya ve İtalya'dır. Ayrıca İtalya ülkesi Faşist ideolojinin kurucusu ve ilk uygulama sahası olmuş olan ülkedir (Hekimoğlu, 2018: 498). Burada faşist ideolojiyi tanımlamak için İtalya ve Almanya ülkeleri örneklenmiştir.

Yukarıda tanımlanan milliyetçilik tipolojilerine atıfla, Faşizm: siyasi milliyetçiliğin etno-sentrik yaklaşımla bozulmuş hali; Nazizm: kültürel milliyetçiliğin etno-sentrik yaklaşımla bozulmuş halidir. Esasında uygulamalar bakımından birbirinin neredeyse aynı olan bu hastalıklı (sosyo-patolojik) yaklaşımlar, kaynaklandıkları ülkelerde kurdukları siyasi partilerin isimlerinden yola çıkılarak Faşizm ve Nazizm isimlerini almışlardır. Faşizm, İtalya'da Benito Mussolini'nin liderliğini yürüttüğü Ulusal Faşist Partisi'nden ismini almış iken, Nazizm ise ismini Almanya'da Adolf Hitler'in liderliğini yürüttüğü Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi'nden almıştır.

3.2. Bir Sosyal Patoloji: Faşizm (Etno-sentrik Siyasi Milliyetçilik)

Faşizm: Vatandaş olduğu devleti ve dolayısıyla vatandaşlık esasına göre tanımlanan mensubu olduğu milleti, diğer devletlere/milletlere karşı üstün kabul eden bir siyasi ideolojidir (Can, 2009: 4). Faşizm İtalya'da 1922'de ortaya çıkmış ve burada İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna dek hâkimiyet sürdürmüştür. Bu tarihte İtalya'da iktidarı ele geçiren Mussolini 1924 seçimlerinde aldığı yüzde 30'luk oy ile bu ülkede hâkimiyetini pekiştirdikten sonra devleti hızla faşistleştirmiştir. Mussolini 1926'da, aykırı görüşlere sahip 124 milletvekilinin vekilliklerini iptal ettirerek parlamentoda bütün hâkimiyeti sağlamıştır (Hekimoğlu, 2018: 498-500). Mussolini'nin bundan sonraki yönetim rejimi tamamen totaliter bir idare özellikleri göstermiştir. Çünkü faşist ideolojinin başat idealleri (tapınım figürleri) "kutsal devlet", "devlete sadakat" ve "kollektif yaşam"dır ve bunun haricinde bir alternatif görüş kabul edilmez. Yaşamın totalinde (tamamında) bu ideoloji hâkim olmalıdır. Bu dönemde Faşizmin filozofu olarak anılmış Giovanni Gentile'nin şu ifadeleri, Faşizmin totaliter bir yaklaşımla siyasi olana bağlılığı ne derece dayattığını açıkça gösterir niteliktedir: "*Her şey devlet içindir; hiçbir şey devlete karşı olamaz; devletin dışında bir şey yoktur.*" (Heywood, 2019: 246). Tabii İtalya'da tanrılaştırılan bu devletin, mirasçısı olduğu kabul edilen ve diğer bütün devletlere karşı hâkim ve üstün olduğu iddia edilen eski Roma Devleti ideali olduğu ve yeni İtalya'nın bu güçlü antik devletin devamı olarak aynı itibara tekrar kavuşacağı sıkça vurgulanır. (Heywood, 2019: 244). Anlaşıldığı üzere İtalyan faşizmi, kendini diğerlerinden üstün görme durumu olan etno-sentrik davranışı göstermiştir. Bu davranışın kitlelere sirayet etmesi neticesinde ise İtalya ülkesinde bir sosyal patoloji durumu ortaya çıkmış; İtalya halkı büyük çoğunlukla bu hastalıklı politikaları desteklemiştir. Nitekim bu ülkede toplumun aydın/bilinçli kesimi olarak kabul edilen üniversite öğretim üyeleri Faşizme bağlılık yeminine davet edildiğinde 1.200 profesörden sadece 12'si yemin etmeyi reddetmiştir (Hekimoğlu, 2018: 502)³.

Faşizm, şovenist ve yayılcı bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım dünyadaki milletleri birbirine eşit olarak görmediği gibi, hiçbir milletin, diğerine ihtiyacı ya da bağımlılığı olabileceğini de kabul etmez. Dahası Faşizm yabancı milletleri, hakimiyet mücadelesine giriştikleri düşman varlıklar olarak tanımlar. Hiçbir şekilde ayrı milletlere ya da ayrı kültürlere saygı duyulması gerektiğini kabul etmeyen faşist zihniyet, tek bir milletin diğer bütün milletlere üstünlüğünü kanıtlamak için çaba gösterir. İhtişamlı bir geçmişe ait anıları gün yüzüne çıkarma ve yeniden o günleri tesis etme, Faşizmin ana argümanıdır. İfade edildiği gibi İtalya'da bu, Roma İmparatorluğu ideali olarak ortaya konulmuştur. Bu durum Faşizmin diğer subesi olan Nazizmde de benzer şekilde görülmüştür. Örneğin Nazizmin kurucusu olan Hitler'in tesis ettiği meclis, Charlemagne'ın "Birinci Reich"i ile Bismarck'ın "İkinci Reich"inin devamı şeklinde "Üçüncü Reich" olarak gösterilmiştir (Heywood, 2019: 243-244).

3.3. Bir Sosyal Patoloji: Nazizm (Etno-sentrik Kültürel Milliyetçilik)

Nazizm (ırkçılık): İrk birliği esasına göre mensubu olduğu milleti, diğer milletlere/ırklara karşı üstün kabul eden bir siyasi ideolojidir (Gazi, 2018: 27) ve Almanya'da ortaya çıkmıştır. Faşist zihniyet Almanya'da İtalya'dan çok daha vahşice uygulamalarla patolojik durumunu göstermiştir. Buradaki faşistler, bu yaklaşımın tapınım figürünü ırk olarak belirlemişler ve hiçbir bilimsel veriye dayandırılmayan bir soy nazariyesi ortaya atarak milyonlarca insanın ölmesine ya da sakat kalmasına neden olmuşlardır. Dahası Almanya'daki faşist hareket, dayanaksız soy nazariyesiyle bir anti-semitik harekete de dönüşmüş ve çıkardığı savaşlar ve çatışmalar ile ölümüne dolaylı yollardan sebep olduğu insanların haricinde doğrudan doğruya öldürmelere de girişmiştir. Yahudi kökenli insanlar Alman faşistleri tarafından, kimileri devasa fırınlarda topluca yakılmak suretiyle, sistematik olarak imha edilmişlerdir.

Alman faşizmi, yani Nazizm, Hitler liderliğinde ortak bir ruh (Alman ruhu) yaratmak için yola koyulmuş ve İtalya'nın tercih ettiği gibi bir devlet egemenliğinden ırk egemenliği düsturunu benimsemiştir. Hitler öncelikle Alman ırkının Birinci Dünya Savaşı'nda incinen ruhunu tedavi etmek üzere yola çıktığını beyan etmiş ve ayrıca bu ırkın diğerlerine göre çok daha saf ve üstün olduğunu iddia etmiştir. Hitler'e göre dünyada en üstün ırk, Almanları da içine dahil ettiği Aryan ırkıdır. Hitler bu üstün ırkın bütün dünyayı yönetmek için var olduğunu iddia etmiş ve bu yönetim kadrosunun en önemli görevinin de insanlığın ortak düşmanı olarak ilan ettiği Yahudi kökenli insanları yeryüzünden temizlemek olduğunu beyan etmiştir. Ayrıca Hitler üstün

³ Bu cümlede Hekimoğlu'ndan sadece istatistik rakamlar alınmıştır.

olduğunu iddia ettiği Alman ırkına, yaşamak için yeni yaşam alanları (lebensraum) yaratılması gerektiğini de savunmuştur (Hekimoğlu, 2018: 505).

Hitler, o zamanki adı Alman İşçi Partisi olan ve kuruluş amacı nasyonal sosyalizm (milli sosyalizm) olan partiye 1919'da katılmıştır (Tutsak, 2017: 193). 1921'de bu partiyi ele geçiren Hitler, partinin adını Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi olarak değiştirmiş ve sonra liderliğini de ilan etmiştir (Heywood, 2019: 255; Tutsak, 2017: 194). 1933'te Almanya ülkesinin siyasi idaresini de ele geçiren Hitler, çok geçmeden diktatörlüğünü ilan etmiş ve bundan sonra hastalıklı fikirlerini fiiliyata dökmeye başlamıştır. Hitler, üstün kabul ettiği Alman ırkına yaşam sahası açmak ve dünya hâkimiyetini sağlamak adına İkinci Dünya Savaşı'nı başlatmış; insanlığın ortak düşmanı ilan ettiği Yahudi kökenli insanlara, eline geçirdiği devlet gücünü kullanarak bir soykırım başlatmıştır. Bilindiği üzere Hitler'in başlattığı bu savaş ve Yahudi soykırımı, nihayetinde on milyonlarca insanın ölmesine ya da sakat kalmasına neden olmuştur. Hitlerin, yaşam felsefesini ortaya koyduğu "Kavgam" isimli kitabındaki şu aşağıdaki ifadeler, Nazizmin nasıl bir etno-sentrik düşünceye sahip olduğunun manifestosu niteliğindedir:

"Bence asıl meşum şudur: Devlet, bir gaye değil, bir vasıttır. Büyük bir medeniyetin kurulması için devlet, en önde gelen şartlardan biridir. Fakat, bu yüksek medeniyetin direkt olarak ilk şartı değildir. Çünkü, medeniyet hassaten medeniyet kurmaya kabiliyetli bir ırkın mevcudiyetinden mündemiçtir. Dünyada birçok numune devlet mevcut olsa bile medeniyetin esas kaynağı olan üstün ırk ortadan kalkacak olursa, manevi sahada üstün ırkın ulaştığı seviyeye ulaşabilecek bir medeniyete tesadüf edilemeyecektir. Medeniyet veren ırkların temsilcilerinin ortadan kaldırılması, zekanın yüksek mukavemet ve intibak melekelerinin kaybı neticesini doğuracaktır. Eğer korkunç bir zelzele dünyanın altını üstüne getirir ve mevcut her şey yok olsa, medeniyet bu felaketten mahvolur. Artık hiçbir devlet kalmaz, asayiş bozulur, binlerce senelik medeniyetin yarattığı şeyleri çamur kaplar. Fakat bu durumda dahi medeniyet verici ırka mensup birkaç insanın, bu korkunç kargaşalık sırasında hayatta kalmış olmaları, sükuna kavuşan dünya üzerinde tekrar yüksek bir medeniyetin meydana gelmesine imkân hazırlar ve isterse bin sene sonra olsun gene üstün ırkın eseri yeryüzünde yükselir. Ancak üstün ırkın kâmiyen yok olması dünyayı çöle çevirir. (...) Medeniyet yaratma melekesi, yalnız üstün hurka verilmiştir. Bazen müsait hal ve şartlar bu melekeyi kullanma imkânı verir, bazen de aksi bir tabiat bundan kendisini men eder. (...) İrkların halisliğini, bazen birleşmelerin tesirini tabiat basit hadiselerle düzeltir. Bu hususta mezlere müsait davranmaz. Kandaki birliğin azlığı, o şahısların iradeleri ve enerjileri arasında birçok farklar doğurur. Halis ırka mensup bir kimse akla uygun ve düzgün kararlar alırken, karışık bir kan, bütün müşkül anlarında şaşırır yahut yarım kararlar verir. Neticede, karışık (melez) kanlı kimse, halis kanlı kimsenin hakimiyeti altına girer. Böylece fiiliyatta daha çabuk mahvolmaya müsait bulunur... Belirli bir ırka mensup fert, aşağı bir ırkın temsilcisi ile birleşirse, birleşmenin neticesi seviyenin düşmesi olacaktır. Ayrıca aralarında yaşadıkları halis ırk mensuplarına kıyasla daha zayıf bir zürriyet meydana getirecektir. (...) Cermen ırkı dostlarının mukaddes vazifeleri, yeni melezleşmeleri önlemek olmalıdır. Belki süprüntü herifler, bu fikri duyunca haykıracaklar ve şikâyetle bulunacaklardır. Benim en mukaddes haklarına tecavüz ettiğimi iddia edeceklerdir. Halbuki insanın en mukaddes vazifesi, beşeriyette en iyi şeyin korunması, kanununun saf bir halde kalmasına dikkat etmektir. (...) İrkçi devlet, ırkın halis kalmasına nezaret etmelidir. Yalnız sağlam olanların çocuk yetiştirmelerini sağlamalıdır. İrkçi devlet şunu söylemelidir: bir hastalığa tutulmuşken ve birtakım eksikliklere haiz iken çocuk yapmak en ayıp harekettir. Devletin buna müdahale hakkı vardır. Çünkü devlete, bir milletin binlerce senelik istikbalini tevdi edilmiştir. Bu durum karşısında ferdin arzuları ve hodgamlıkları bir hiçten ibarettir. Ferde boyun eğmekten başka bir iş düşmez. Devlet, fikrini aydınlatmak için modern tıp ilminden istifade etmelidir. İrsi bir sakatlığı bulunan ve bu hali zürriyetine intikal edecek olanlara nesil yetiştirmek hakkına malik olmadıklarını beyan etmelidir. Aynı zamanda devlet, sağlam bir kadının çok evlat yetiştirmek gibi Tanrının bir lütfü olan kabiliyetinin hükümet sisteminin mali siyaseti ile tahdid edilmemesine dikkat etmekle vazifelidir. Devlet çok evlat yetiştiren ailelerin teşekkülüne imkân hazırlayacak içtimai şartlarına karşı gösterilmekte olan tembel tutuma ve lakaytlığa son vermelidir. Devlet, kendini bir millet için kıymeti takdir edilemeyecek kadar yüksek bir nimetin en büyük hamisi bilmelidir. Devletin dikkati orta yaşlılardan ziyade çocukların üstünde olmalıdır." (Hitler, 1966: 18-21, 24-27)

Anlaşılabacağı üzere Faşizm ve Nazizm adları ile temsil edilen yaklaşımlar, açıkça etno-sentrik (biz-merkezci) bakış açısı içermekte, hatta etno-sentrik bakış açısı bu yaklaşımların omurgalarını oluşturmaktadır. Burada etno-sentrik düşünceye alet edilen millet, ırk ya da devlet argümanları tamamen araçsal nitelikte olup, bu unsurlar esasen bu hareketlenmelerin hastalıklı hücrelerini gizlemek için kullanılmışlardır. Nitekim faşist idareyi yaşamış ülkelerde, kitlelerin akın akın bu hastalıklı fikirlerin ardı sıra gitmeleri, 20. yüzyıl düşünsel seviyesine ulaşmış insanların, Hitler gibi, Mussolini gibi hastalıklı bireyleri tartışmasız kutsal bir lider gibi kabul etmeleri, tamamen istemsiz insani duyguların kullanılmasıyla açıklanabilir. Bu senaryoda kullanılan insani duygular, millet, ırk (soy) ya da devlet sevgisi olmuştur. Bu kavramların arkasına gizlenen patoloji sezilememiş ve kara propaganda bir anda kitlelere sirayet ederek bir sosyal patolojiye dönüşmüştür.

Sosyal patoloji durumu, hastalıklı bireysel düşüncelerin kitlelere sirayet ettiğinde ortaya çıkan toplumsal bir hastalık olduğuna göre ve etno-sentrik düşünce, kendi grubunu diğerlerine üstün kabul eden bir düşünce bozukluğu olduğuna ve Nazizm veya Faşizm de ait olduğu devleti/milleti/ırkı, diğer devletlerden/milletlerden/ırklardan üstün kabul eden, toplumlara sirayet etmiş bir siyasal ideoloji olduğuna göre o halde Nazizm ve Faşizm bir sosyal patolojidir (toplumsal hastalıktır). Nazizm ve Faşizm

bir millete, ırka ya da devlete mensup olma halini değil, tanımladığı tapınım figürünün statüsünü konu ettiğine göre, milliyet konusuna vurgu yapan milliyet-çilik ile Nazizm ve Faşizm arasında amaç bakımından kesin olarak bir fark vardır. Buradan akıl ilkeleri doğru yürütülerek hareket edildiğinde, Nazizmin ve Faşizmin hiçbir şekilde milliyetçilik olamayacağı sonucuna ulaşılır.

4. SONUÇ

Milliyetçilik ideolojisi, devletler sisteminin XXI. yüzyıldaki bulunduğu hale gelmesinin başlıca aktörü olmuştur. Bir taraftan savaşlara neden olması, diğer taraftan ulus-devlet/milli-devlet modeli ile yeni bir devlet yaklaşımı ortaya çıkarması, bu ideolojinin siyaset tarihi kronolojisinde oldukça mühim kırılmalar meydana getirmesini sağlamıştır. Fransız İhtilali'nden sonra ortaya çıkan bu ideoloji, ilk önce imparatorluk şeklindeki devlet yapılanmasını ortadan kaldırmış, sonrasında ise self-determinasyon (kendi kaderini tayin) ve milliyetler prensibi ilkeleriyle harmanlanarak, bir uluslararası hak durumuna getirilmiştir. Ne var ki bu hakkı enine boyuna tanımlayamayan uluslararası kamuoyu, ortada bıraktığı bu kavram karmaşası yüzünden, milliyetçilik ideolojisinin hastalıklı zihniyetlerle buluşmasına ve bu buluşmadan kaynaklı olarak İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasına neden olmuştur.

Buradan hareket eden siyasal algı, nihayetinde, özü, “kendi milletini, milli değerlerini sevmek ve tüm milletleri eşit ve yüksek kabul etmek” olan milliyetçilik yaklaşımını Faşizm ve Nazizm ile ilişkilendirmiştir. Oysa bu algı ilk bakışta doğru gibi görülse de, esasında bir göz yanılmasıdır. Çünkü konu bakımından benzer olan iki yaklaşım (Faşizm ve milliyetçilik) esas bakımından tamamen birbirinden farklıdır. Faşizm ve Nazizm doğrudan, bir milletin diğerlerinden üstün olduğunu iddia ederek bir statü değerlendirmesi yapıyorken, milliyetçilik ise her bir ferdin kendi milli değerlerine bağlılığını yüceltmektedir. Burada göz yanılmasına sebep olan durum ise faşist yaklaşımın, bir başka millete karşı üstünlük iddia ederken, kendi milletini yüceltmesi çabasının milliyetçilik ideolojisine benzetilmesindedir. Oysa milliyetçilik ideolojisinde “üstünlük” değil, “bağlılık” esastır. Dolayısıyla Faşizm hiçbir bakımdan milliyetçilik olamayacağı gibi, milliyetçilik ile ilişkilendirilmesi de mümkün değildir. Çünkü burada yaşanan gerçeklik, esasen bir hastalık üzerine inşa edilmiştir (sosyal patoloji). Bu hastalıklı yaklaşım başka bir ideolojik temelin üzerine de yapılırsa, aynı sosyal patoloji durumunu ortaya çıkaracaktır. Örneğin kendi ideolojisini tek doğru kabul edip, bütün dünyaya aynı ideolojiyi “zorla” kabul ettirmeye çalışan ihtilâlcî Marksist yaklaşım da, bu hastalıklı zihniyetin bir ürünüdür. O halde buradan hareketle söylenmelidir ki, Faşizm ve Nazizm yaklaşımlarının milliyetçilik ile bir bağlantısı olmadığı gibi, ihtilâlcî Marksizm ile sosyal demokrasinin de bir bağlantısı yoktur. Dolayısıyla sosyal demokrat olduğunu iddia eden bir zihniyetin aynı zamanda silah zoruyla mevcut devleti ele geçirmek gibi bir yaklaşımı var ise bu zihniyet sosyal demokrat değil, ihtilâlcî Marksisttir. Aynı şekilde, milletini sevmenin ötesine geçerek, kendi milletinin diğer milletlerden üstün olduğunu iddia eden bir zihniyet de milliyetçi değil, faşisttir.

YAZAR BEYANI

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Etik Kurul Onayı: Bu araştırma etik kurul izni gerektiren analizleri kapsamadığından etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Yazar Katkıları: Yazar çalışmanın tümünü tek başına gerçekleştirmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akçura, Y. (2004). *Muasır avrupa'da siyasi ve içtimai fikirler ve fikri cereyanlar*. İstanbul: Ötügen Neşriyat AŞ..
- Aktürk, Ş. (2006). Etnik kategori ve milliyetçilik: tek-etnili, çok-etnili ve gayri-etnik rejimler. *Doğu Batı*, (38): 23-53.
- Altun, A. (2016). Küreselleşme çağında milliyetçilik ve ulus-devlet. *International Journal of Academic Value Studies*, 2(3): 145-160.
- Anderson, B. (2020). *Hayali cemaatler: milliyetçiliğin kökenleri ve yayılması*. (çev. İ. Savaşır) İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Brubaker, R. (2009). *Fransa ve almanya'da vatandaşlık ve ulus ruhu*. (çev. V. Pekel) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Can, N. (2009). Şiddetin ideolojik yüzü ya da faşizmin korunan baltası. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1): 1-10.
- Carr, E. H. (1990). *Milliyetçilik ve Sonrası*. (çev. Osman Akınhay). İstanbul: İletişim Yayınları, İstanbul.
- Gazi, M. A. (2018). Nazi almanyası'nda basılan propaganda karikatürlerinde siyahilerin sunumu. *İletişim Çalışmaları Dergisi*, 4(2): 23-48.
- Greenfeld, L. (2017). Milliyetçilik moderniteye giden 5 yol: ingiltere, fransa, rusya, almanya ve amerika örnekler. (çev. A. Yılmaz). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Hekimoğlu, H. B. (Ed.). (2018). *Modern siyasal ideolojiler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Heywood, A. (2019). *Siyasi İdeolojiler*. Ankara: BB101 Yayınları.
- Hitler, A. (1966). *Kavgam*. (çev. A. Nejad.) İstanbul: Kağan Kitabevi.
- Hobsbawm, E. J. (2017). *Milletler ve milliyetçilik*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Karadağ, A. ve Yaman, H. (2018). *Üç Farklı Milliyetçilik* 9(2): 84-108.
- Kerestecioglu, İ. Ö. (2018). 19. yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler. Hekimoğlu, H. B. (Ed.). *Milliyetçilik* İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Kılınç, D. (2008). Self determinasyon ilkesinin azınlıklar açısından değerlendirilmesi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1): 949-982.
- Koçak, M. (2018). Self determinasyon hakkı ve self determinasyon hakkı teorileri. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 23(38): 85-148.
- Kütükçü, M. A. (2004). Uluslararası hukukta self-determinasyon hakkı ve Türk Cumhuriyetleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (12): 259-276.
- Llobera, R. J. (2007). *Modernliğin tanrısı, batı avrupa'da milliyetçiliğin gelişimi*. (çev. Emek Akman, Ebru Akman). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- McNeill, H. W. (2002). *Dünya tarihi*. (çev. Alaeddin Şenel). Ankara: İmge Kitabevi.
- Meray, Seha. *Devletlerarası hukukta milliyetler prensibi*. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 2(3), 1947.
- Güzel Polat, E. (2010). *Anayasal Vatandaşlık*. (Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Ankara).
- Renan, E. (2016). *Ulus nedir*. (çev. Gökçe Yavaş). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Sander, O. (1999). *Siyasi tarih: İlkçağlardan 1918'e*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Sarıay, Y. (1990). *Atatürk'ün millet ve milliyetçilik anlayışı*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, (106).
- Seyyar, A. (2021). *Özürülük terimleri sözlüğü*. http://www.sosyalsiyaset.net/documents/ozurluluk_terminleri_sozlugu.htm
- Smith, D. A. (2002). *Küreselleşme çağında milliyetçilik*. (çev. Derya Kömürçü). İstanbul: Everest Yayınları.
- Smith, D. A. (2017). *Milli kimlik*. (çev. Bahadır Sina Şener). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sönmez, İ. (2019). *Ulusların kendi kaderini tayin hakkı*. (Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Dış Ticaret Enstitüsü, Uluslararası Ticaret Hukuku ve Avrupa Birliği Ana Bilim Dalı, İstanbul).
- Taşkın, Y. (Ed.). *Siyaset: kavramlar, kurumlar, süreçler*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.
- Tutsak, A. (2017). Hitler Almanyası'nın yayılmacı politikası ve ikinci dünya savaşı (1932-1945). *Akademik Bakış Dergisi*, (63): 190-208.
- Uluç, Ö. (2012) *Yeni dini hareketler*. İstanbul: Yarın Yayınları.